

Kirja-arviot

Tervetullut folkloristin näkökulma verkkovihaan

Karin Sandell, *Parasiter och bättre folk. Affekt, performans och performativitet i näthat mot det svenska i Finland*. Åbo: Åbo Universitet. 198 s.

Svenskatalade bättre folk! Hurrit! Parasitiit! Suomenruotsalaiset ovat saaneet aikojen saatossa osansa vihapuheesta. Viime vuosina heihin kohdistuva vihapuhe on siirtynyt yhä enemmän verkkoon – aivan kuten on käynyt muullekin vihapuheelle.

Vihapuhe on myös lisääntynyt digitalisoitumisen myötä. Siitä on tullut tavallista sosiaalisessa mediassa, keskustelufoorumeilla ja sanomalehtien kommenttipalstoilla. Ilmiötä tutkitaan yhä enemmän. Sosiaalipsykologisesti orientoituneen, vihapuheen tekijöitä ja uhreja tarkastelevan, usein suuriin kyselyaineistoihin perustuvan tutkimuksen lisäksi vihapuhetta tarkastellaan myös muilla tieteenaloilla ja monitieteisesti, jolloin ilmiöstä on mahdollista saada nyansoidumpi kuva. Karin Sandellin pohjoismaisen folkloristiikan väitös-

kirja on kuitenkin ensimmäinen tutkimus, jossa tartutaan analyttisesti juuri Suomessa asuviin ruotsinkielisiin suunnattuun vihapuheeseen.

Sandell käsittelee monografiassaan suomenruotsalaisiin kohdistuvaa vihapuhetta ja sen erityistä ilmenemismuotoa, verkkovihaa, affektien näkökulmasta. Hän tarkastelee sitä, kuinka viharetorikka netissä toimii, ja sitä, millaisia ovat sen affektiiviset piirteet. Vaikka työssä tarkastellaan nimenomaan suomenruotsalaisiin kohdistuvaa vihapuhetta, tutkimus on kiinnostava laajemminkin vihapuheilmiön ja verkkokommunikaation kannalta.

Vihapuheelle ei ole ruotsiksi vakiintunutta käsitettä. Usein käytetään sanaa *hatretorik* eli viharetorikka. Sandell on päättänyt käyttämään sanaa *näthat*. Se kääntyy luontevasti verkkovihaksi, joka sana puolestaan on yleistymässä suomenkielisessä tutkimuksessa. Se kattaa muunkin kommunikaation kuin pelkän puheen: suuri osa verkkoviestinnästä ei ole yksinomaan verbaalista, vaan visuaalisuudella on merkittävässä osassa – esimerkkinä videot, meemit ja emojiit.

Verkkoviha herättää affekteja erilai-

sin tavoin, kuten Sandell osoittaa. Hän käsittelee affekteja ja emootioita Sara Ahmedin ja Margaret Wetherellin teoretoinnin pohjalta. Tarkastelu suunnataan siihen, mitä affekti tekee sen sijaan että tarkasteltaisiin, mitä se on. Tunteet ovat tässä lähestymistavassa kulttuurisia käytäntöjä yksilön psykologisten tilojen sijaan. Tämä lähestymistapa sopii erinomaaisesti nettiviha ilmausten ja niiden performatiivisuuden tarkastelemiseen.

Sandellin teoreettisen kehikon keskeiset performanssin ja performatiivisuuden käsitteet muodostavat toimivan pohjan myös analyysin ja tulosten organisoinnille. Niiden erottaminen esitykseen ja toisaalta austinilais-butlerilaiseen performatiivisuuteen tarkoittaa sitä, että väittelijä tarkastelee yhtäältä nettiviha ilmaisuja, toisaalta sen vaikutuksia. Koska kyse on enemmän folkloristisesta genren analyysistä kuin nettiviha reseptiosta, eikä vihakommenttien vaikutuksia tutkita empiirisesti, jälkimmäinen tavoite jää työssä vähemmälle.

Väitöskirjassa lähestytään nettivihaa folkloren uutena genrenä vakuutavasti. Sandellin folkloristin koulutus

näkyä intertekstuaalisuuden hyödyntämisessä ja tavassa käsitellä emic- ja etic-näkökulmia ja nettivihan lajityypin muotoja ja prosessia. Folkloristin välinein analyttisen katseen suuntaaminen vihapuheeseen on tervetullut avaus. Käsiällä oleva työ on aidosti uutta tietoa luova lisäys nettivihan ja yleisemminkin vihapuheen monitieteiseen tutkimukseen. Erityisen hedelmällinen on ajatus verkkovihasta ”vernakulaarina”, kansanpuheena tai kirjoituksena. Folkloristina Sandell kiinnittää huomiota siihen, että verkkoviha on taitavaa sanankäyttöä ja tasapainottelua sopivan ja epäsopivan, tuomittavan välillä. Hän esittelee intertekstuaalisen aukon tai kuilun (*gapet*) käsitteen, jonka avulla tasapainoilua voi tarkastella.

Karin Sandell on itse suomenruotsalainen. Hän kuvaa kiitettävästi oman positionsa tutkijana, mutta myös kielivähemmistöön kuuluvana journalistina ja web-sisällöntuottajana, tutkimuskohdettaan sisältä päin tarkastelevana. Tämä paikantuminen vahvistaa tutkijan uskottavuutta, etenkin kun hän kuvaa myös sitä, miten pystyy etäännyttämään itsensä teoreettisten lähtökohתיensa ja analyysivälineistönsä avulla.

Väitöskirjan tutkimusmateriaali on koottu Suomi24-keskustelufoorumilta vuosina 2015–2017. Se käsittelee noin 350 kommenttia; lisäksi on käytetty

vähemmän systemaattisesti artikkeleita ja muita eri medioissa julkaistuja tekstejä. Vain muutama sata keskustelupostausta kuulostaa hieman vaatimatoman kokoiselta väitöskirjaan, mutta kun kyseessä on puhtaasti laadullinen analyysi, se on riittävä suhteessa tutkimusongelmaan. Myös pienen aineiston tarkastelun tulokset ovat moniulotteisia.

Aineiston kerääminen ja käsittely on selitetty hyvin: niin aineistonkeruun alustan ominaisuudet ja affordanssit, kuten anonymiteetti ja moderointikäytännöt, kuin käytetyt hakusanat ja tehdyt ”pistokokeet” keskustelualueille on kuvattu tavalla, joka antaa aineistonkeruusta luotettavan kuvan. Internetin tutkimisen etiikkaa käsitellään asianmukaisesti, joskin melko suppeasti. Esimerkiksi anonymisoinnin vaatimusta tarkastellaan kriittisesti. Sandell sisällyttää aivan oikein tutkimusetiikkaan myös sen miettimisen, mitä vaikutuksia tutkimuksella on tutkijaan itseensä – etenkin, kun tutkija tarkastelee aihetta, jossa vihapuhe suuntautuu siihen vähemmistöön, johon hän itse kuuluu.

Affektiteorian pohjalta kirjoittaja kehittää omaa ”affektiivista työvälineistöään”, jonka neljä komponenttia ovat metaforat, tunnesanat, emotiiviset ilmaukset ja ortografiset käytännöt. Tämä affektiivinen välineistö, jonka avulla analysoidaan neljän intersektionaalisesti

toisiaan leikkaavan tekijän – kielen, etnisyyden, luokan ja sukupuolen – yhteistoimintaa, sopii erinomaisesti suomenruotsalaisiin kohdistuvan vihapuheen analyysiin. Affektiivinen työvälineistö on tutkimuksen keskeinen metodologinen innovaatio ja metodinen kehitelmä, ja se toimii hienosti nettiviha-aineiston analyysissa. Se on sovellettavissa myös muuhun tekstintutkimukseen.

Intersektionaalisuus on toinen tärkeä teoreettinen käsite, jota Sandell soveltaa ansiokkaasti myös analyttisena työkaluna. Missään empiirisessä analyysissa ei voi käsitellä kaikkia mahdollisia vallan ja alistuksen intersektioita, mutta nähdäkseni työssä nyt neljän erikseen määritellyn rinnalle olisi ollut relevanttia nostaa seksuaalinen suuntautuminen. Nyt Sandell käsittelee sitä osana sukupuolen kategoriaa siitä huolimatta, että se olisi ansainnut oman analyysiluokkansa. Niin selkeästi analyysissa tulee esille tapa, jolla ruotsalaismiehet kuvataan toistuvasti homoseksuaaleina ja naisellisina, suomenruotsalaiset samoin.

Analyysiosio on kirjoitettu elävästi; otsikot ovat erinomaisen kuvaavia ja kieli rikasta. Kirjoittajan tulkintojen lukeminen on suorastaan viihdyttävää aiheen ikävyydestä huolimatta! Analyysissa tehdään tärkeitä ja kiinnostavia huomioita nettivihasta performanssina, joka toteutuu metaforina, emotiivisina

ilmauksina, kirjoitusmuotoina ja tunnesanoina. Verkkovihan performatiivisuus puolestaan ilmenee tietynlaisen historian tuottamisena (liittyen erityisesti fennomaanien ja svekomaanien kiistaan ja sen tuomiseen nykypäivään), ruotsinkielisten dehumanisointina eli heidän loisiksi nimittämisenään ja heteronormatiivisuutena, joka näyttäytyy suomenruotsalaisten ”homotteluna”.

Analyysin keskeisenä tuloksena voi pitää havaintoa, että ruotsinkielisistä tuotetaan nettivihadiskurssissa ”sisäistä vihollista”. Tästä teemasta olisi toivonut syvällisempää keskustelua sekä asialle omistetussa alaluvussa että loppupohdinnassa. Myös kysymys vallasta, valtahierarkioista ja vallan suhteen marginaaliin jäävistä ihmisryhmistä – joka kuitenkin on keskeinen intersektionaalisuudessa – jää työssä varsin vähälle käsittelylle. Enemmistön ja vähemmistön suhdetta sivutaan todeten, että tässä tutkimuksessa lähestymistapa on erilainen kuin vähemmistöihin liittyvässä yhteiskuntatieteellisessä tutkimustraditiossa. Folkloristiikan eikä yhteiskuntatieteellisen alan opinnäytteen ollessa kyseessä rajaus lienee ymmärrettävä. Kiinnostavaa olisi kuitenkin tässäkin kontekstissa pohtia edes lyhyesti kielen ja vallan suhdetta juuri suomenruotsalaisiin kohdistuvassa vihapuheessa.

Kielen ja vallan suhteen pohdinnan lisäksi jäin kaipaamaan keskustelua viharetoriikan performatiivisesta vaikutuksesta. Väitöskirjan yleistä merkittävyyttä olisi lisännyt yhteiskunnallisesta kontekstista keskusteleminen; näin tutkimuksen anti nousisi eksaktien tutkimustulosten esittelystä laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Olisin toivonut pääseväni lukemaan tutkijan omia rohkeita tulkintoja. Sandell esittää sinänsä erinomaisia huomioita ja tulkituksia verkkovihan performatiivisuudesta. Vielä voisi kysyä: Mitä sitten? Mitä merkitsee historian uudelleenkirjoittaminen tai heteronormatiivisuuden vahvistaminen? Onko verkkovihalla ollut seurauksia suhtautumisessa suomenruotsalaisiin? Olisiko asialle tehtävissä jotakin? Pitäisikö sille tehdä?

Väitöskirjan soisi joka tapauksessa kiinnostavan muitakin kuin folkloristeja. Suomenruotsalaisiin kohdistuvalla nettivihalla näyttää olevan paljon yhteyksiä oikeistopopulistiseen ja laito-oikeistolaiseen vihapuheeseen. Keskeistä molemmille on kysymys kuulumisesta ja siitä, kuka saa kuulua Suomeen, kuka on oikea suomalainen. Myös jako ”meihin” (suomenkielisiin, oikeisiin suomalaisiin) ja ”muihin” (ruotsinkielisiin, muualle kuuluviin) toistuu. Kiinnostavaa on myös nostalgia: radikaali-oikeistolaisessa vihapuheessakin kaiva-

taan usein (oletettuun) aikaan, jota eivät pilanneet feministit, homot ja muunväriset ihmiset. Sandell ei juuri käsittele oikeistopopulismia muuten kuin alkumaininnan tasolla. Olisi kiinnostavaa lukea näistä yhteyksistä senkin takia, että ”pakkoruotsi” on ollut suomalaisten oikeistopopulistien keppihevonen jo kauan.

Suosittelen Sandellin tutkimukseen tutustumista kaikille tekstintutkijoille. Se päivittää käsitystä siitä, mitä folkloristiikan alalla voidaan tutkia – internetiä – ja osoittaa, että folkloristiikalla on annettavaa vihapuheen tutkimukselle. Työ on myös merkittävä kontribuutio vihapuheen tutkimuksen metodologiaan. Ansiokasta on sekin, että Sandell nostaa ruotsinkielisiin kohdistuvan vihapuheen akateemisen tutkimuksen kohteeksi. Uraauurtavalla tutkimuksella on merkitystä myös yhteiskunnallisesti.

Tuija Saresma

Kirjoittaja on filosofian tohtori, Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimuksen yliopistolehtori sekä kulttuurintutkimuksen (erityisesti elämäkertatutkimuksen, JYU), kulttuurintutkimuksen (erityisesti sukupuolentutkimuksen, UEF) ja sukupuolentutkimuksen (HY) dosentti. Hän toimi Karin Sandellin väitöskirjan esitarkastajana ja vastaväittäjänä Åbo Akademiassa tammi-kuussa 2022.